

УПЛЫЎ КУЛЬТУРЫ НА РЭГІЯНАЛЬНАЕ РАЗВІЦЦЁ І ГОРАДАБУДАЎНІЦТВА

*Культурная спадчына як
горадаўтваральны фактар,
развіццё інфраструктуры
для падтрымання культурных
каштоўнасцяў, механізмы
капіталізацыі*

Уступ

Хоць культурная спадчына — гэта тое, што дасталася нам ад мінулага, яна заўсёды ўяўляла і па-ранейшаму ўяўляе вельмі важную і вельмі сучасную культурную каштоўнасць ва ўсім свеце. Яна злучае людзей з іх каранямі, з'яўляючыся адным з найважных аспектаў самасвядомасці; яна дорыць людзям культурную памяць і веды для пабудовы лепшага, больш інклюзіўнага і спагаднага грамадства. Культурная спадчына — гэта неадымная частка міжрэгіянальнага і міжнароднага дыялогу, бо яна можа забяспечыць нейтральную пляцоўку для вывучэння і агляду шматлікіх і часта супярэчных адзін аднаму ўспамінаў і інтэрпрэтацый гістарычных падзей. Яна з'яўляецца грунтам для бесперапыннага навучання на працягу ўсяго жыцця чалавека і грамадзянскай актыўнасці.

Культурную спадчыну ўсё часцей разглядаецца як жыццёва важны эканамічны актыў і каталізатар для мясцовага і рэгіянальнага развіцця. Па сутнасці, яна было першым відам культурнага набытку, які сталі разглядаць як важны з эканамічнага пункту погляду. Вужы ў 1970-я гады як Праграма развіцця Арганізацыі Аб'яднаных Нацый (ПРААН), так і Сусветны банк пачынаюць апраўдваць інвестыцыі ў захаванне гістарычнай спадчыны чыста эканамічнымі прычынамі, а да канца 1980-х гадоў стала звычайнай справай казаць пра паўсталую «індустрыю культурнай спадчыны», у прыватнасці, у сімбіёзе з хуткарослай індустрыяй турызму. Сёння многія краіны, рэгіёны і гарады прызнаюць сувязь паміж культурай і турызмам, часта яднаючы гэтыя галіны ў рамках аднаго міністэрства ці ведамства. Дэманструючы ўстойлівы ўзрост на працягу вось вужэй некалькіх дзесяцігоддзяў, культурны турызм робіцца ўсё больш і больш значным фактарам мясцовага і рэгіянальнага развіцця.

Важна таксама мець на ўвазе, што ціск турызму можа сціскаць экасістэму гарадоў. І ўсё ж, устойлівы падыход да матэрыяльнай і нематэрыяльнай спадчыны адкрывае гарадам шматлікія і размаітыя магчымасці для ўзросту. Эканамічныя зыскі ад адраджэння гістарычных раёнаў і аховы культурнай спадчыны ўлучаюць, у прыватнасці, стымуляцыю мясцовай прамысловасці, стварэнне новых працоўных месцаў, а таксама маркетынжавыя плюсы, бо культурную спадчыну павялічвае прывабнасць гарадоў і дапамагае стварыць іх унікальнае пазіцыянаванне і імідж.

Сярод іншага, культурная спадчына з'яўляецца ключавым фактарам для падвышэння роўня інфармаванасці жыхароў і іх удзелу ў развіцці горада, забяспечваючы такім чынам яго ўстойлівасць і ствараючы больш стабільныя і даверныя адносіны паміж урадамі і прыватнымі асобамі.

Папулярызацыя і падвышэнне каштоўнасці культурнай спадчыны могуць быць карыснымі для адраджэння раёнаў, што выпрабоўваюць такія праблемы, як дэіндустрыялізацыя. Менавіта культурную спадчыну разам з найважнейшымі дзеячамі культуры фармуюць аснову для зараджэння культурных і крэатыўных індустрыяў (ККІ). Багатая і размаітая спадчына па ўсёй Еўропе мае велізарны патэнцыял для пасоўвання менш вядомых турыстычных кірункаў, а таксама для развіцця ўстойлівага культурнага турызму.

Факты і лічбы

- Па даных Сусветнай турысцкай арганізацыі (ЮНВТО/ВТООН), за апошнія шэсць дзесяцігоддзяў **турызм дэманструе бесперапынны ўзрост і дыверсіфікаванне**, стаў адной з найбуйных і найболей дынамічна якія развіваюцца галін эканомікі ў свеце. Лік міжнародных турыстаў вырас з 25 млн у 1950 годзе да 277 млн у 1980 годзе, 438 млн у 1990 годзе, 684 млн у 2000 годзе і 922 млн у 2008 годзе. Чакаецца, што да 2020 года яна дасягне 1,6 млрд. Бо ўзрост быў асабліва ажыўленым у т.зв. «рэгіёнах якія развіваюцца», частка міжнародных турыстаў, што прыходзіцца на краіны ў стадыі развіцця, увесь час узрастае: з 31% у 1990 годзе да 45% у 2008 годзе. Паступленні ад міжнароднага турызму выраслі на 1,7% у рэальным выразе, дасягнуўшы 944 млрд дал. ЗША ў 2008 годзе.
- Дзякуючы шматлікім сусветна вядомым выбітнасцям і магутнаму струменю міжнародных і ўнутраных турыстаў, якія цікавяцца культурай, Еўропа стала адным з ключавых цэнтраў культурнага турызму. Па ацэнках, **на культурны турызм даводзіцца каля 40%** усяго еўрапейскага турызму (як простых турыстаў, так і людзей, якія спецыяльна прыежджаюць для культурнага турызму).
- Па даных статыстычнай службы Еўрапейскага звязу (Еўрастат), найболей папулярнымі турыстычнымі кірункамі ў ЕС з'яўляюцца Парыж, Берлін, Рым, Барселона і Прага — гарады, чыя ідэнтычнасць будуюцца галоўным чынам вакол матэрыяльнай і нематэрыяльнай культурнай спадчыны.
- Паводле **Даклада Еўрапейскай сістэмы назірання за развіццём кластараў па крэатыўных галінах**, праведзенаму кампаніяй «ПрайсУотэрхаўсКупэрс» (PriceWaterhouseCoopers) у 2013 г., культурная спадчына, якой валодаюць і кіруюць дзяржаўныя ўстановы, з'яўляецца адным з асноўных актываў крэатыўнай эканомікі і павінна быць прызнана як такое ўрадамі. Даклад разглядае культурную спадчыну як аснову развіцця ККІ і крэатыўных кластараў.
- Культура ў цэлым і ККІ у прыватнасці аказваюць **непасрэдны ўплыў на вартасць гарадской нерухомасці**, з'яўляючыся ключавым элементам культурных стратэгий аднаўлення гарадскога асяроддзя. Гэты ўплыў можа стаць вынікам як буйных флагманскіх праектаў па тыпе праектаў адраджэння культурнай спадчыны і крэатыўных кластараў, так і крэатыўных мікрапрадпрыемстваў ці невялікіх праектаў дзеячаў культуры.

Рэшенні

Прыклад № 1

Баварскі горад **Рэгенсбург** развіваецца вакол унікальнага сярэднявечнага цэнтра горада, які ў 2006 годзе быў занесены ў Спіс аб'ектаў Сусветнай спадчыны ЮНЭСКА як «Стары горад у Рэгенсбургу, улучаючы раён Штадтамхоф». Горад імкнецца выняць максімальную выгаду з гэтай унікальнай культурнай спадчыны і інвестуе ў аднаўленне і захаванне Старога горада з 1960 года. С 2006 года асноўная ўвага надавалася падтрыманню і належнаму кіраванню гэтага аб'екта культурнай спадчыны.

Пасля прысуджэння прэміі ЮНЭСКА ў 2007 годзе быў афіцыйна прыняты галоўны механізм упраўлення — План упраўлення аб'ектамі сусветнай спадчыны (ПУАСС) з выкладам пэўных указанняў для захавання ўсеагульнай каштоўнасці сусветнай спадчыны. ПУАСС — гэта **тыпавы план** для гарадоў і рэгіёнаў па кіраванню буйнамаштабнымі аб'ектамі культурнай спадчыны.

У рамках інавацыйнага і комплекснага падыходу муніцыпалітэт пры актыўнай супрацы шырокага кола экспертаў і жыхароў распрацаваў бягучы план. Гэтыя зацікаўленыя бакі сфармавалі **«мясцовую групу падтрымкі»**, якая была разбіта на драбнейшыя адзінкі для працы па пэўных аспектах ПУАСС. Хоць перадусім за выкананне плана адказвае горад Рэгенсбург, удзельнікі мясцовай групы падтрымкі кантралююць увесь працэс.

- Аб'ект Сусветнай спадчыны ахапляе больш 182 га і 984 гістарычных будынкаў і аточаны «буфернай зонай» з вызначанымі горадабудаўнічымі правіламі плошчай больш 775 га.

- Асноўныя заданні ПУАСС:

1. Забеспячэнне захаванасці гістарычна-архітэктурнай спадчыны і яго візуальнай цэласці — аптымальнае спалучэнне абароны аб'екта і яго патрэб у адаптацыі для будучых функцый.
2. Гарантыя шматфункцыйнасці аб'екта (жытло, праца, адпачынак, gastronomy, раздробны гандаль, турызм). Розныя функцыі ў шчыльна забудаванай і абмежаванай прасторы могуць прывесці да канфліктаў, злучаным з выкарыстаннем месца і камерцыйнымі інтарэсамі, якія, у сваю чаргу, могуць пагражаць шматфункцыйнасці цэнтра горада.
3. Улік прыродных рызык і экалагічных праблем (паводкі, забруджанне паветра і змена клімату).

- ПУАСС вызначае восем асноўных сфер дзейнасці з пэўнымі развязкамі для кожнай з іх:
1. Падтрымка матэрыяльнай спадчыны дзяржаўнымі і прыватнымі інвестыцыямі забяспечваецца за кошт адмысловых фондаў ці архітэктурных прэмій.
 2. Да мясцовых паслуг і прадукцыі ў сферы культуры ўжываецца стратэгічны падыход, што дазваляе палепшыць уражанні наведнікаў ад аб'екта.
 3. Эканамічнаму развіццю спрыяе праграма падтрымкі стартапаў, а таксама абмежаванні незанятых гандлёвых плошчаў.
 4. Жыллёвае будаванне развіваецца з улікам новых праектаў, а таксама сацыяльнай разнастайнасці і якасці жыцця.

5. Мабільнасць забяспечваецца праз развіццё веласіпеднага і мясцовага грамадскага транспарта.
 6. Спецыфіка Старога горада ўлічваецца ва ўсіх горадабудаўнічых дакументах.
 7. Пры забеспячэнні захаванасці гістарычных будынкаў улічваецца экалагічны баланс.
 8. Распрацавана праграма падвышэння інфармаванасці і даследаванняў.
- Распрацавана схема падатковых палёгак у сферы культурнай спадчыны. Яна дапамагае прыцягнуць прыватных фундатараў для аб'екта.
 - Па ацэнках, Стары горад у значнай меры аказвае дадатны ўплыў на мясцовы раздробны гандаль: валавы гадавы зварот, што складае каля 1,3 млрд еўра, дасягаецца за рахунак 1 400 крамаў, раскіданых па ўсім горадзе.
 - В 2011 годзе цэнтр для наведнікаў зарэгістраваў больш 300 000 наведнікаў.

Прыклад № 2

Археалагічны ансамбль Мерыды быў занесены ў Спіс аб'ектаў Сусветнай спадчыны ЮНЭСКА ў 1993 годзе. Сталіца іспанскай правінцыі Эстрэмадура багатая каштоўнымі аб'ектамі старажытнарымскай спадчыны. План адмысловай абароны горада стварае трывалую сувязь паміж аховай спадчыны і гарадскім развіццём і скіраваны на ўзгадненне размеркавання горадабудаўнічых ініцыятыў з абаронай культурнай спадчыны. Важнай часткай горадабудаўнічай дзейнасці з'яўляецца дзейнасць, злучаная з даследаваннямі, дакументацыяй і абаронай культурнай спадчыны для інтэграцыі існых аб'ектаў у новую гарадскую прастору.

Кансорцыум манументальнага горада Мерыда быў створаны ў 1996 годзе ў якасці сумеснай прылады для каардынацыі дзейнасці многіх устаноў, што ўдзельнічаюць у кіраванні культурнай спадчынай горада. Кансорцыум рэалізаваў План спецыяльнай абароны. Галоўнае заданне Кансорцыума складалася ў аптымальным выкарыстанні шырокіх рэсурсаў манументальнай спадчыны пры абмежаваных сродках, што выдаткоўваюцца з мэтай спрыяння эканамічнаму ўзросту і сацыяльнай інтэграцыі.

Прыладай Кансорцыума стала развіццё розных формаў партнёрства пры ўдзеле жыхароў і з дапамогай унёскаў прыватных асоб. Кансорцыумам ужываюцца чатыры асноўныя ініцыятывы:

1. Ініцыятыва «Mecenas» прызначана для жыхароў, з'яднанняў, устаноў і кампаній, якія могуць узяць на апеку аб'екты культурнай спадчыны і наўзамен атрымаць шэраг пераваг (дармовы ўваход, зніжкі ў крамах, запрашэнні на адмысловыя імпрэзы і г.д.).
 2. Ініцыятыва «Школа бярэ шэфства над помнікамі» задзейнічае школы ў вобласці аховы культурнай спадчыны і шырання ведаў. Школы фундуруюць помнік і праводзяць шэраг імпрэз цягам года, атрымваючы пры гэтым прывілеяваны доступ да аб'екта.
 3. Ініцыятыва «Heritage Emeritus» з'яўляе сабою праграму сацыяльнага валання, канчатковай мэтай якой з'яўляецца заахвочанне і спрашчэнне доступу да культурнай спадчыны, асабліва для груп, схільных рыску збыднення і сацыяльнай ізаляцыі (беспрацоўных, хворых, жыхароў недабрабытных раёнаў і г.д.).
 4. У рамках ініцыятывы «Emerita Ludica» распрацоўваюцца гістарычныя забаўляльныя імпрэзы, скіраваныя на папулярызацыю старажытнарымскай спадчыны Мерыды. Кожны год яна прыцягвае ў горад і вобласць натоўпу турыстаў: цягам некалькіх дзён забаўляльныя арганізацыі пры спрыянні прадстаўнікоў творчых прафесій і іншых кампаній праводзяць шматлікія забаўляльныя імпрэзы на старажытнарымскую тэматыку.
- У адрозненне ад большасці культурных ініцыятыў, **фінансаванне і прыбыткі Кансорцыума манументальнага горада Мерыда з прыватных крыніц (75%) перавышаюць дзяржаўнае фінансаванне (25%)**. Яго бюджэт на 2015 год склаў 3 291 453 еўра. Прыватнае фінансаванне складаецца з унёскаў у ініцыятывы «Mecenas» і «Emerita Ludica», фундатарства

школ у рамках «Школа бярэ шэфства над помнікамі», а таксама продажаў уваходных квіткаў. Чакаецца, што ў 2015 годзе Кансорцыум атрымае 68% прыбыткі ад платы за ўваход, 16% — ад унёскаў грамадскіх арганізацый, 9% — ад наймання памяшканняў і продажаў і 7% — ад фундатараў. Для параўнання, у 2014 годзе бюджэт на культуру ў горадзе Мерыда склаў 537,3 тыс. еўра.

- У рамках праграмы «Mecenat» фундатарамі з'яўляюцца каля 1 500–2 000 чалавек і мясцовых прадпрыемстваў. У 2014–2015 гг. дзякуючы прыватным унёскам бюджэт Кансорцыума павялічыўся на 6,8%.
- У ініцыятыве «Emerita Ludica» узялі ўдзел больш 30 тыс. чалавек. На чацвёртым і пятым годзе было задзейнічана больш 400 валанцёраў.
- На працягу ўсяго года культурную спадчыну Мерыды наведвае больш 500 тыс. чалавек, 12% з якіх — замежнікі.

Кансорцыуму удалося пабудаваць стабільныя партнёрскія адносіны з рознымі мясцовымі групамі і прадпрыемствамі, забяспечваючы іх уцягванне, удзел і сумесную адказнасць. Адукацыйны аспект гарантаваў доўгатэрміновае прызнанне культурнай спадчыны, тым часам як выкарыстанне археалагічных аб'ектаў у якасці выбітнасцяў зрабіла спадчыну стабільным рэсурсам. Ініцыятыва «Mecenat» забяспечыла рэальную доўгатэрміновую фінансавую стабільнасць захавання помнікаў дзякуючы павелічэнню фінансавання і актывізацыі фундатарства.

Паспяховая папулярызацыя Кансорцыумам культурнай спадчыны падпіхнула рэгіянальны ўрад дубляваць яго дзейнасць і ў іншых гарадах правінцыі Эстрэмадура.

Вынікі і ўплыў

- Апошнія даследаванні паказваюць на паступовы пераход ад турызму, заснаванага вылучна на культурнай спадчыне, да гарадоў, што прапануюць дадатковыя формы культуры/крэатыўнасці, — прыкладам, фестывалы і іншыя адмысловыя імпрэзы. Аб'екты культурнай спадчыны, якія робяцца **платформамі** для буйных культурных і адукацыйных імпрэз, апынаюцца больш стабільнымі.
- Аднаўленне і захаванне аб'ектаў культурнай спадчыны з'яўляецца магутным імпульсам для **развіцця мясцовай эканомікі**, для развіцця і ўмацавання малога і сярэдняга бізнесу; гэта стварае працоўныя месцы ў сферы вольнага часу і рэстаранна-гасцінічнага бізнесу, а таксама ў крэатыўных галінах. Да таго ж, мясцовыя МСП могуць падтрымваць аб'екты культурнай спадчыны ў якасці партнёраў, фундатараў і актывістаў.
- **Адраджэнне аб'ектаў культурнай спадчыны**, якое ўлучае адаптацыю іх элементаў для сучасных патрэб — жылля, раздробнага гандлю, творчых цэнтраў і г.д., дазваляе ім стаць актыўнай часткай штодзённаму жыццю горада, забяспечваючы тым самым устойлівасць.
- Сталы ўзрост індустрыі турызму можа зрабіць адмоўны ўплыў на навакольнае асяроддзе і грамадства. Ён можа спрыяць развіццю элітарнай камерцыі, знішчыць мясцовую эканоміку і пагоршыць якасць жыцця ў атачальных раёнах. Даказана, што **актыўнае ўцягванне жыхароў**, добра скаардынаванае ўзаемадзеянне розных груп насельніцтва, мясцовых прадпрыемстваў, навучальных устаноў і ўстаноў культуры на ўсіх этапах планавання і ажыццяўлення адраджэння і/ці мер па развіцці і ахоўнай дзейнасці прыводзяць да больш устойлівага развіцця горада.
- **Адукацыйная дзейнасць** і праграмы, злучаныя з культурнай спадчынай, уносяць велізарны ўнёсак у бесперапыннае навучанне на працягу ўсяго жыцця і агульную адказнасць за аб'екты культурнай спадчыны розных груп насельніцтва, асабліва моладзі.
- Гістарычнае, культурнае і мастацкая спадчына з дапамогай розных механізмаў служыць **спрыяльнай падставай для развіцця крэатыўных галін**. Зазвычай, крэатыўныя галіны засноўваюцца на багатым і шматстайным падмурку культурнай спадчыны, а таксама дасведчаных дзеячах мастацтва і людзях іншых творчых прафесій, і абапіраюцца на эфектыўную ўзаемазвязь розных сумежных пластоў прадпрыемальніцкіх і інавацыйных паслуг, каб прыўнесці творчы падыход да рынку.

Рэкамендацыі

- Культурная спадчына — гэта **адзін з асноўных актываў творчай эканомікі**. Першым крокам у яго развіцці з'яўляецца яго прызнанне ў якасці такога на мясцовым, рэгіянальным і нацыянальным роўнях.
- Культурная спадчына (як частка крэатыўнай эканомікі) дзее галоўным чынам на мясцовым роўні. В спалучэнні з агульным курсам на дэцэнтралізацыю і пашырэнне праў і магчымасцяў рэгіёнаў яна падае гарадам і рэгіёнам параўнальныя перавагі. Паспяховая палітыка павінна **ўзнікаць на грунце ўзаемадзеяння паміж нацыянальнымі і мясцовымі ўладамі**, а таксама іх узаемадзеяння і супрацы з прыватным сектарам і грамадзянскім грамадствам.
- Матэрыяльная культурная спадчына — гэта важны актыў, які, у той жа час, можа стаць сур'ёзнай праблемай для рэгіянальных ці муніцыпальных рэсурсаў. Як паказала практыка, **выразны план упраўлення — гэта каштоўная прылада**, якая дазваляе ставіць рэальныя мэты, кіраваць рэсурсамі, разбіць вялікія праблемы на драбнейшыя, якія паддаюцца развязку задання, арганізаваць кантроль і задзейнічаць розныя групы прафесіяналаў у сферы горадабудаўніцтва і культурнай спадчыны, а таксама мясцовых жыхароў і наўпростых зацікаўленых асоб (жыхароў адпаведных раёнаў, уладальнікаў крамаў і г.д.).
- **Уцягванне мясцовых суб'ектаў** (жыхароў, прадпрыемстваў малога і сярэдняга бізнесу і г.д.) у адраджэнне і захаванне культурнай спадчыны з'яўляецца ключом да ўстойлівага развіцця аб'ектаў культурнай спадчыны, а таксама гарадоў і/ці рэгіёнаў у цэлым. Яно дазваляе ставіць і ўжываць доўгатэрміновыя мэты, размяркоўваць абавязкі, пашыраць рэсурсавую базу, ствараць пляцоўку для сталага дыялогу паміж рознымі групамі насельніцтва, а таксама паміж насельніцтвам і ўрадам. Розныя групы насельніцтва могуць выконваць дробныя даручэнні ў рамках плана кіравання, што робіць яго рэалістычным і выканальным. Апроч таго, удзел жыхароў з'яўляецца вельмі важнай мерай, што дазваляе запабегчы нястачы індустрыі турызму.
- Ключом да поспеху з'яўляюцца **празрыстасць, сталыя кансультацыі, супраца і адкрытая камунікацыя**.
- Культурная спадчына можа стаць грунтам развіцця ККІ і крэатыўных кластараў. Адраджэнне і падвышэнне каштоўнасці культурнай спадчыны можа спрыяць аднаўленню праблемных і аддаленых раёнаў (былых прамзон, абласцей, што размяшчаюцца далёка ад традыцыйных турыстычных маршрутаў, і г.д.). **Пабудова ККІ вакол аб'ектаў культурнай спадчыны істотна паляпшае іх устойлівасць** з пункту гледжання эмацыйнай і фінансавай супольнай адказнасці і дазваляе палепшыць уражанні наведнікаў, робіць такія аб'екты часткай сучаснай культуры.

- Розныя **фінансавыя стымулы** (падатковыя палёгкі, крэдытныя планы, адмысловыя ўмовы арэнды і г.д.) для зацікаўленых бакоў, прыкладам, мясцовых жыхароў, прадпрыемстваў малога і сярэдняга бізнесу, крэатыўных кластараў і хабаў, апекуноў і фундатараў, могуць прынесці значныя зыскі.

Informații suplimentare

Даклад пра крэатыўную эканоміку ЮНЭСКА за 2013 г.

<http://www.unesco.org/culture/pdf/creative-economy-report-2013.pdf>

Еўрапейская сістэма назірання за развіццём кластараў — «Крэатыўныя індустрыі: аналіз базавых умоў асобных індустрыяў, што маюць значэнне для развіцця кластараў міжнароднага класа», 2013 г.

http://www.emergingindustries.eu/Upload/CMS/Docs/Creative_industries_FCs.pdf

Чарльз Лэндры, «Крэатыўнасць, культура і горад: узаемасувязь», 2010 г.

https://www.forum-avignon.org/sites/default/files/editeur/ECCE_report.pdf

Культура для гарадоў і рэгіёнаў

<http://www.cultureforcitiesandregions.eu>

Еўрастат, «Еўропа ўрбаністычная. Статыстыка па буйных і малых гарадах і прыгарадах. Турызм і культура ў гарадах»

http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Urban_Europe_-_statistics_on_cities,_towns_and_suburbs_-_tourism_and_culture_in_cities#Main_statistical_findings

«Уплыў еўрапейскіх культурных маршрутаў на інавацыйную дзейнасць і канкурэнтаздольнасць МСП». Рада Еўропы

https://ec.europa.eu/growth/sectors/tourism/offer/cultural_en

Сусветная турыцкая арганізацыя

<http://unwto.org/facts/menu.html>